

Een Brabantse denier uit de dertiende eeuw in Hoepertingen

In maart 2018 werd op een akker in Hoepertingen een Brabantse denier uit de dertiende eeuw gevonden. Het zilveren muntje heeft een diameter van 0,12 mm en weegt niet meer dan 0,55 g. Op de voorzijde staat een met pareltjes afgeboord schild met daarop een gestileerde voorstelling van een leeuw naar links. De afbeelding is niet goed gecentreerd: de parelrand rechts op het veld van de munt had eigenlijk op de rand moeten staan. Doordat de afbeelding te ver naar links staat, is de tekst links van het schild weggefallen. Rechts van het schild staat H.DV. Er zijn heel wat varianten van dit soort denieren bekend, waarop de tekst links van het schild voortgaat met de letters CIS. H. DVCIS staat voor *Henrici ducis*, of van hertog Hendrik¹.

voorzijde

keerzijde

Op de keerzijde van de munt staat een *Brabants* kruis. In iedere kruisarm staat een bolletje onder een kapje. Het bolletje is telkens met een lijn verbonden met het hart van het kruis. Tussen de armen van het kruis staan vrij duidelijk de letters B en T. Van twee andere letters is, doordat de afbeelding op de munt slecht gecentreerd is, enkel de bovenkant te zien. Vergelijking met andere soortgelijke munten leert ons dat het om de letters A en S gaat. Samen levert dat B/A/S/T op, waarbij de letters in tegenwijzerzin geplaatst zijn. BAST is de afkorting van de naam *Bastinus*. Op basis hiervan wordt deze munt toegeschreven aan die muntmeester of familie van muntmeesters.

Dit muntje is een Brabantse denier van een type dat wordt toegeschreven aan de regeerperiode van de hertogen Hendrik II (1235-1248) en Hendrik III (1248-1261) van Brabant. Hoewel de discussie over de plaats waar dit soort denieren aangemunt werd nog niet beslecht is, wordt aangenomen dat de denieren met de voorstelling van het leeuwenschild in Leuven geslagen werden en dat Bastinus daar een atelier had. Brussel en Antwerpen waren in die periode andere belangrijke Brabantse muntplaatsen.

De vondst van deze munt roept vanzelf de vraag op naar de waarde ervan, en meer bepaald naar een aanwijzing over wat men er destijds mee kon betalen. Archiefdocumenten uit de dertiende eeuw uit de omgeving van Hoepertingen, waarin sprake is van betalingen met dit soort denieren, zijn niet bekend. Het archief van de heren van Hoepertingen, dat bewaard wordt in het Rijksarchief te Hasselt, bevat echter een cijnsiningsregister van het cijnshof van Sombreffe in Hoepertingen, waarin van 1784 tot 1793 de betalingen van geldcijzen aan de cijnsmeier van dat hof ingeschreven werden². Het register werd in 1784 door Christiaan Claes, die toen als cijnsmeier instond voor het innen van de cijzen, overgeschreven uit een ouder register, zoals afgeleid kan worden uit de titel die hij op het eerste blad aanbracht: *Extract uijt den chijsregister van Sombreff, toestaende de vryherlijk Houppertingen int 1784, door mij Christiaan Claes in qualijtijt als chijsmijer en stadholder der selve gemaekt*.

¹ De dertiende-eeuwse Brabantse denieren met een leeuwenschild werden gerepertorieerd door A. de Witte, *Histoire monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant et marquis du Saint Empire Romain*, I, Antwerpen, 1894 en recentelijk door Aimé Haeck, *De Brabantse kleine denieren van de dertiende eeuw*, Dilbeek, 2016, p. 205-246.

² Rijksarchief Hasselt, *Archief van de heren van Hoepertingen*, nr. 47.

Het register van Claes bevat een overzicht van goederen waarvoor jaarlijks door de bezitters ervan een geldcijns betaald moest worden. Voor ieder goed schreef hij hoe groot het was, waar het gelegen was, en wie de bezitters waren van de aangrenzende percelen. Boven de beschrijving van de percelen schreef hij – zoals hij dat in het oude register had aangetroffen – de namen van de personen die de cijns verschuldigd waren en het bedrag dat zij moesten betalen. Blijkbaar trof hij in het oude register verschillende namen aan, van bezitters die elkaar in de loop van de jaren opgevolgd hadden. In plaats van zich te beperken tot de naam van de bezitter in 1784, nam Claes al de namen over die hij in het oude register aantrof.

*houbrechts fol: 28 nu nicolaes
guillam Ridders
magan van Rijkel nu peeter
Peeter Happarts i d're
van 12 roeden banyt genaemt den Zeepgracht
afgelegen ter Eghen Rytus arnol vanden
Orye Met dyne wyde ter jdre annas
maria simmons van Zepperen met ane
wyde ter 2de Renier smets van Hoepertingen
tingen ter 3de nicolaes houbrechts vooff.
met 24 roye wyde nae volgende ter 4de
fol 1784-85-86-87-88-89-90-91-92-93*

Het afschrift van folio 28 uit het oude cijnsiningsregister.

Om een en ander te verduidelijken bekijken we één notitie in detail: het afschrift van de aantekeningen die Claes op folio 28 van het oude register gevonden had. De notitie begint met de vermelding van het betreffende folio in het oude register. Daaronder en daarrond staan de namen van opeenvolgende bezitters van het pand. Ooit was dat Peeter Happarts, die opgevolgd werd door Jan Van Rijkel, en vervolgens door Peeter Van Rijkel. Nog later kwam het pand in het bezit van Guillam Ridders, en ten slotte van Nicolaes Houbrechts. Nicolaes Houbrechts was de bezitter van het pand in 1784, en de persoon

die er jaarlijks de cijns voor moest betalen. Die bedroeg 1 denier, zoals achter de naam van Peeter Happarts te lezen staat. Centraal in deze notitie staat de beschrijving van het goed. In dit geval gaat het om een perceel van 12 roeden beemd, dat de Zeepgracht genoemd wordt, en dat in Tereijken, een gehucht van Hoepertingen, ligt. Aan dit perceel grenzen vier andere percelen: een weide van Arnol Vanden Dwijs, een weide van Anna Maria Simmons van Zepperen, een perceel van Renier Smets van Hoepertingen en een andere weide van Nicolaes Houbrechts, die 10,5 roeden groot was. Op de onderste regel van de aantekening staat *Sol* en de jaartallen van 1784 tot en met 1793. *Sol* staat voor *solvit*, Latijn voor *heeft betaald*. Hier valt dus uit af te leiden dat Nicolaes Houbrechts de cijns die hij verschuldigd was voor de jaren 1784 tot en met 1793 betaald heeft. Die betaling gebeurde in die tijd overigens niet meer met middeleeuwse denieren, maar met achttiende-eeuwse bronzen oorden of zilveren stuivers.

Een cijns is de jaarlijkse vergoeding die de gebruiker van een goed verschuldigd was aan de persoon of de organisatie die hem dat goed ter beschikking had gesteld. Het voornaamste verschil met huur zoals wij die nu kennen, is dat het gebruiksrecht van een cijnsgoed niet beperkt was tot een aantal jaren, maar eeuwigdurend was. Het gebruiksrecht van een cijnsgoed was erfelijk en kon verkocht worden. Zolang de nieuwe gebruikers – die in de loop van de eeuwen de facto de bezitters werden – de cijns betaalden werden zij niet in hun bezit verontrust. Anders ook dan een huursom, was een cijnsbedrag onveranderlijk. Landerijen die in de middeleeuwen in cijns waren uitgegeven tegen een bepaald bedrag, bleven eeuwenlang met datzelfde jaarlijks te betalen bedrag belast. Het feit dat hier sprake is van een denier, wijst er op dat een vroegere bezitter van het hof van Sombreffe dit perceel in cijns heeft uitgegeven in de tijd dat denieren een gebruikelijk betaalmiddel waren, in de dertiende en de eerste helft van de veertiende eeuw.

De kans is groot dat deze munt, die uit de periode 1235-1261 dateert, in de (tweede helft van de) dertiende eeuw verloren werd. De bezitter ervan had er de jaarlijkse vergoeding voor het gebruik van 12 roeden of ruim een halve hectare beemd mee kunnen betalen.

**Rombout Nijssen en
Mario Raeymaekers**

